

ΘΕΜΑΤΑ & ΑΠΟΨΕΙΣ

Τεύχος 64 (Αύγουστος 2020)

Στάθης Κουτσούνης

Επιστολή στην Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ

Επιστολή στην Κατερίνα Αγγελάκη-Ρουκ

Καλή μου Κατερίνα!

Τώρα που έχεις ξαλαφρώσει από το υλικό σου βάρος· τώρα που βρίσκεσαι στον ουρανό του τίποτα με ελάχιστα, έχοντας αποβάλει όλα τα περιττά· τώρα που κρυφοκοιτάς τη ζωή από την κλειδαρότρυπα, που την κατασκοπεύεις από ψηλά, χωρίς να νοιάζεσαι πλέον να καταλάβεις πώς κερδίζει πάντα αυτή ενώ χάνουμε όλοι εμείς· τώρα που έμεινε μόνον η σοφία σου χωρίς τον φόβο· τώρα που πέταξες τα πέταλα, τους αναστεναγμούς, τις αποχρώσεις, κρατώντας μόνο χόμα, αέρα και ρίζες· τώρα που η αύρα σου αρχίζει να πνέει σαν ανοιξιιάτικο δροσερό αγέρι· τώρα που κοπάζει σιγά σιγά ο θρήνος για την

αποχώρησή σου· τώρα, μέσα στις μέρες του εγκλεισμού μου για να γλιτώσω απ' τον αόρατο εχθρό, νιώθω την ανάγκη να σε φέρω απερίσπαστος στη μνήμη μου. Κι επειδή είσαι μακριά, να σου γράψω τι σκέφτομαι κι όσα δεν πρόλαβα ίσως να σου πω.

Όπως ξέρεις, γνωριστήκαμε έναν Φεβρουάριο, στα μισά της πρώτης δεκαετίας του αιώνα που διανύουμε. Ήταν ο μήνας που γεννήθηκες, μου έλεγες. Αφορμή υπήρξε η ποίηση, κοινή μας αγάπη. Ως νεότερος σου έστειλα ένα βιβλίο μου, την ποιητική συλλογή μου *Η τρομοκρατία της ομορφιάς*. Έχω φυλάξει βεβαίως την απαντητική, γενναιόδωρη για το βιβλίο μου, επιστολή σου με ημερομηνία 24/1/2005. Σε αυτή τη συλλογή μου έχω συμπεριλάβει ένα ποίημα για την Πηνελόπη («Η αλήθεια για την Πηνελόπη»). Σε απασχολούσε κι εσένα η Πηνελόπη –κάτι που μου επισημαίνεις στην επιστολή–, περισσότερο προφανώς από μένα, αφού είχες ήδη εκδώσει σχετικές με το θέμα δύο ποιητικές συλλογές: *Τα σκόρπια χαρτιά της Πηνελόπης*, 1977, και *Οι μνηστήρες*, 1984. Ύστερα σου τηλεφώνησα και είχαμε μια πολύ ενδιαφέρουσα συζήτηση για την ποίηση, σαν να γνωριζόμαστε χρόνια. Λίγο αργότερα συναντηθήκαμε και τα είπαμε από κοντά. Στη συζήτηση, μεταξύ άλλων, με ρώτησες πού εργαζόμαι. Κι όταν σου είπα ότι είμαι καθηγητής και εργαζόμαι αρκετά χρόνια στη Σχολή Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου, το πρόσωπό σου άστραψε. Έλαμψες ολόκληρη και με πλατύ χαμόγελο μου λες: Ααα!, το Σχολείο μου! Έτσι έμαθα ότι είχες αποφοιτήσει από το Σχολείο στο οποίο εγώ εργαζόμουν. Βρήκαμε λοιπόν άλλο ένα κοινό ανάμεσά μας, μαζί με την ποίηση και το Σχολείο μας. Ομολογώ ότι αισθάνθηκα άσχημα τότε που δεν το γνώριζα, κι ας μη σου το είπα. Σου έδειξα όμως και τη δική μου χαρά γι' αυτή τη σύμπτωση. Από κει και πέρα είχαμε μια συχνή και καλή επικοινωνία. Συναντιόμαστε σχεδόν τακτικά, είτε γιατί το προγραμματίζαμε είτε γιατί βρισκόμαστε τυχαία σε ποιητικές συναντήσεις. Κάποιες φορές είχαμε διαβάσει μαζί ποιήματά μας σε εκδηλώσεις για την Ημέρα της ποίησης. Τιμούσαμε, επίσης, ο ένας τον άλλον στις παρουσιάσεις των βιβλίων μας. Έχω στο αρχείο μου φωτογραφία από την παρουσίαση της ποιητικής συλλογής μου *Έντομα στην εντατική* στη Στοά του βιβλίου το 2009, όπου παρακολουθείς μαζί με άλλους την εκδήλωση.

Τα χρόνια κυλούσαν και, λόγω δικών μου υποχρεώσεων περισσότερο, βλεπόμαστε πιο αραιά. Ωσπου κάποια στιγμή, κάπου εκεί στα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του αιώνα, σε συνάντησα μια μέρα τυχαία στη Σόλωνος.

– Γεια σου Κατερίνα, λέω χαρούμενος που σε είδα, τι κάνεις, έχουμε καιρό να τα πούμε...

– Δε σε θυμάμαι, μου απαντάς γεμάτη απορία αλλά και στενοχώρια, το έβλεπα ολοκάθαρα στο πρόσωπό σου. Το ξέρω ότι γνωριζόμαστε, αλλά δεν μπορώ να θυμηθώ ποιος είσαι. Σαν ένα παιδί που ένιωθε ένοχο με κοιτούσες.

Ταράχτηκα, λυπήθηκα πολύ, αλλά εντελώς αυθόρμητα σου λέω:

–Δε με θυμάσαι; Για προσπάθησε... Από το Σχολείο σου...

–Ααα, μου κάνεις, και το πρόσωπό σου φωτίζεται, όπως την πρώτη φορά. Είσαι ο Στάθης Κουτσούνης. Τώρα σε θυμήθηκα.

Από τότε και μέχρι να φύγεις, κάθε φορά που συναντιόμαστε επαναλαμβανόταν η ίδια σκηνή. Δε με ξαναθυμήθηκες ποτέ, αλλά όταν σου έλεγα τη φράση: από το Σχολείο σου, με θυμόσουν πάντα.

Κάποια στιγμή, ξαναδιαβάζοντας το σημαντικό έργο σου, έψαξα να βρω κάποιο ποίημα που να παραπέμπει στο Σχολείο, που να ανακαλεί εικόνες από τα μαθητικά σου χρόνια. Κι ένιωσα μεγάλη χαρά όταν το βρήκα. «Η σχολική εκδρομή». Όταν ο Σύλλογος των αποφοίτων σε προσκάλεσε για να σε τιμήσει ως απόφοιτη του Σχολείου μας, διάβασα το ποίημα σ' εκείνη την εκδήλωση, όπου πολύ συγκινήθηκες, είμαι βέβαιος ότι θα το θυμάσαι.

Η «Σχολική εκδρομή» σου είναι ένα εξαιρετικό ποίημα. Δεν ξέρω πότε το έγραψες κι ούτε σε ρώτησα ποτέ. Ψάχνοντας όμως στα αρχεία του Σχολείου μας, είδα ότι αποφοίτησες το 1957. Το ποίημά σου περιλαμβάνεται στη συλλογή *Επίλογος αέρας*, που εκδόθηκε το 1990, άρα δημοσιεύτηκε 33 χρόνια μετά την αποφοίτησή σου. Σε αυτό το ποίημα, σε στίχους μιας μόλις σελίδας, προβάλλεις αδρά τη σχολική ζωή μέσ' απ' τα μάτια ενός ευαίσθητου και ιδιαίτερου παιδιού, όπως ήσουν εσύ: με πνεύμα ελεύθερο και βλέμμα τρυφερό, με ωριμότητα και βαθιά όσφρηση της ζωής· επιπλέον, με την ικμάδα του παιδιού που θέλει ν' αδράξει τη ζωή, ενώ παράλληλα νιώθει μέσα του την ευλογία της ποιητικής διαίσθησης.

Τι ήταν η «εκδρομή» για σένα, που η ιδέα της και μόνον «άνοιγε την καρδιά» σου; Ένα μέσο για να δραπετεύσεις από την «βαριά ανία της τάξης/ όταν φέρναν δάκρυα τ' ανούσια δευτερόλεπτα». Σε καταλαβαίνω πολύ καλά. Πώς θα μπορούσε η δική σου ευαισθησία να υποταχτεί στην πληκτική ενίοτε ατμόσφαιρα της τάξης, πώς θα μπορούσες εσύ να καταπιείς άνοστα και κούφια λόγια; Θυμήσου κι εκείνο το παιδί του Πρεβέρ, που κι αυτό μπουχτισμένο από τη βαρετή επανάληψη: «Δύο και δύο τέσσερα/ τέσσερα και τέσσερα οχτώ/ οχτώ κι οχτώ κάνουν δεκάξι.../ Επανάλαβε! λέει ο κύριος», βλέπει να κελαηδά στον ουρανό ένα πουλί και λέει: «Σώσε με/ πουλί/ παίξε μαζί μου!» Εσύ την «εκδρομή», ο Πρεβέρ το «πουλί», δυο σύμβολα που υποδηλώνουν την ίδια ανάγκη, τη φυγή προς την ελευθερία. Δεν ξέρω αν, όταν έγραφες τη «Σχολική εκδρομή» σου, είχες διαβάσει τη «Σελίδα τετραδίου» του Πρεβέρ. Και οι δύο προσπαθείτε να βρείτε διαφυγή από τη μονοτονία που βαραίνει την τάξη, αφόρητη για παιδιά με ιδιαίτερες ευαισθησίες. Ο Πρεβέρ δίνει διέξοδο μέσω της φαντασίας: «Μα όλα τα άλλα παιδιά/ ακούν τη μουσική/ κι οι τοίχοι της τάξης/ γκρεμίζονται ήσυχα ήσυχα./ Και τα τζάμια ξαναγίνονται άμμος/ το μελάνι ξαναγίνεται νερό/ τα θρανία ξαναγίνονται δέντρα/ η κιμωλία ξαναγίνεται ακρογιάλι/ ο κοντυλοφόρος ξαναγίνεται πουλί». Εσύ, όμως, σ' ένα πρώτο επίπεδο, κινείσαι ρεαλιστικά, αναπλάθεις μια πραγματικότητα: η αναμονή της πολυπόθητης εκδρομής, η προετοιμασία, τα πούλμαν «έξω απ' την πόρτα της αυλής», στα οποία κόλλαγες φτερά για να φύγουν το ταχύτερο, οι σκηνές στον τόπο της εκδρομής, που έμοιαζε με παράδεισο (τα παιχνίδια, τα ερωτικά σκιρτήματα, οι παρέες, η φιλενάδα που έλαμπε «κεχριμπαρένια μες στο εκδρομικό της μπλουζάκι», οι εξομολογήσεις, το πρώτο τσιγάρο, οι καθηγητές που εποπτεύουν...) Ωσπου ξάφνου, μέσα από όλη αυτή την ευφρόσυνη ατμόσφαιρα, ξεπηδάει, απογειώνοντας το ποίημα, σαν αίλουρος η ποιητική μεταφορά, που συνδέει την εκδρομή με τη ζωή, καθώς πλησιάζει «η επιστροφή σαν θάνατος»: «Τελείωσε, λέω· η μέρα αυτή/ που στον ορίζοντα του μέλλοντος γυάλιζε κάποτε,/ πλησίασε, μεγάλωσε, ήρθε, τελείωσε./ Έτσι θα 'ναι και με τη ζωή...», για να καταλήξεις εύγλωττα και τραγικά: «Αυτό ήταν... πάει».

Μα κι ζωή σου, Κατερίνα μου, μια εκδρομή ήταν. Παρά τις δυσκολίες, την έζησες και τη γεύτηκες μέχρι το μεδούλι. Αγαπήθηκες πολύ, είναι αλήθεια και το ξέρεις. Και άφησες το στίγμα σου όχι μόνο στη γενιά σου, αλλά και γενικότερα στη μεταπολεμική ποίηση, ώστε χωρίς αμφιβολία να παίρνεις επάξια τη θέση σου ανάμεσα στους σπουδαιότερους ποιητές της μεταπολεμικής εποχής.

Καλή μου Κατερίνα!

Οι ποιητές ποιούν ήθος δια του έργου τους. Και το δικό σου έργο λάμπει ακέραιο, γνήσιο και αυθεντικό, χωρίς ψιμύθια και περιττές φιοριτούρες. Αισθάνομαι τυχερός και υπερήφανος που σε γνώρισα. Αισθάνομαι τυχερός που μπορώ να διαβάζω και να χαίρομαι την ποίησή σου. Και σε συγχωρώ που δε με θυμόσουν μέχρι τέλους. Με ξεχνούσες εμένα, αλλά ποτέ δεν ξεχνούσες το Σχολείο σου. Μέσω όμως του Σχολείου ανακαλούσες κι εμένα. Και πάλι τυχερός νιώθω.

Να είσαι καλά εκεί που είσαι, αλώβητη μες στον δικό σου ουρανό. Οι ρίζες σου όμως, να το ξέρεις, θα είναι πάντα εδώ και θα βαθαίνουν!

Στάθης Κουτσούνης

ΥΓ. Σου στέλνω και τη «Σχολική εκδρομή» σου. Δε θα σου κρύψω την ιδιοτέλειά μου: να φέρνεις κι εμένα στη μνήμη σου, κάθε φορά που θα διαβάζεις αυτό το ποίημα.

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

Στη Χριστίνα Βλαχούτσικου

Μες στη βαριά ανία της τάξης
όταν φέρναν δάκρυα τ' ανούσια δευτερόλεπτα
μόνο η ιδέα της εκδρομής άνοιγε την καρδιά μου·
τα πούλμαν σαν να τα 'βλεπα έξω απ' την πόρτα της αυλής
κι όπου να 'ναι, σαν να 'χανε φτερά,
θα 'παιρναν το δρόμο του βουνού ή της θάλασσας.
Ένα σύννεφο-όνειρο τύλιγε τη μακρινή ημερομηνία,
που έλαμπε όλο κι από πιο κοντά περνώντας οι εβδομάδες.
Και, αχ, η ανυπομονησία αποβραδίζ, το καλαθάκι με τα σάντουιτς,
το καινούριο παντελόνι κι η βελονιά της τελευταίας στιγμής...
Όταν πια –λες στον παράδεισο– στρωνόμαστε να φάμε,
όλες οι μικροπεριπέτειες της καρδιάς ανέβαιναν στα χείλια
ανταλλάσσαμε φρούτα, μπισκότα κι ήταν σαν ξαφνικά
οι φανταστικές σκηνές του νου να παίζονταν στ' αλήθεια.
Εξομολογήσεις στη φιλενάδα,
που αν και δίπλα σου πάντα στο ίδιο θρανίο,
εδώ στο γρήγορο φως περαστικών τοπίων
λάμπει κεχριμπαρένια μες στο εκδρομικό της το μπλουζάκι.
Ονόματα που τ' άγιαζε ο ψίθυρος
χάρτινα παιγνίδια με αρχικά «Α! σου 'πεσε το Μ,

ποιος να 'ναι;». Πρώτο τσιγάρο πίσω από το θάμνο.
«Προσοχή! Οι καθηγητές περνάνε».
Και μετά η επιστροφή σαν θάνατος,
όπως η λίγη νύχτα μπερδεύει τα τελευταία δέντρα της εξοχής
με τα πρώτα σπίτια της πόλης και μερικοί έχουν πια αποκοιμηθεί,
ενώ άλλοι σε υπερένταση τραγουδούν ακόμη.
Μαθαίνω ν' αντιστρέφω το κλάσμα της πρωινής χαράς
με το δάχτυλο στο κουδούνι του σπιτιού.
Τελείωσε, λέω· η μέρα αυτή
που στον ορίζοντα του μέλλοντος γυάλιζε κάποτε,
πλησίασε, μεγάλωσε, ήρθε, τελείωσε.
Έτσι θα 'ναι και με τη ζωή...
Πώς πέρασες; Τι έγινε, πού είναι το πετσετάκι;
Το 'χασες; Η μάνα μου ρωτάει.
Αυτό ήταν... πάει.

Ο Στάθης Κουτσούνης είναι ποιητής και φιλόλογος, διευθυντής του Λυκείου της Σχολής Ι.Μ.Παναγιωτόπουλου